

Ártéri erdeink tipológiai beosztása

(Mégjegyzések dr. Magyar Pál „Az erdő- és termőhelytipológia köréből” c. kritikai tanulmányához)

Az Erdő 1959. október havi számában Magyar Pál, a biológiai tudományok doktora részletesen foglalkozik az erdő- és termőhelytipológia időszerű kérdéseivel, bírálat alá veszi a hazai erdőtípusok feldolgozásával kapcsolatban beadott javaslatokat. Ennek során röviden érinti Tóth I.: „Javaslat az ártéri erdők térképezésére és erdőtípus beosztására” c. tanulmányát is. Mint említi, a kérdést nem ismeri behatóbban s ezért a javaslatnak részletesebb bírálatába nem bocsátkozik. De megemlíti: „Mindenesetre célszerű lenne, ha Tóth Imre összehangolná saját megfigyeléseit a botanikus, így elsősorban Kárpáti István kutatási eredményeivel. Erre már a helyszínen meg lett volna a lehetősége, amikor a Kárpáti házaspár ott dolgozott a baja-vidéki ártereken, majd Kárpáti István e tárgyról szóló kandidátusi disszertációjának nyilvános megvédése alkalmával. Úgy emlékszem, hogy akkor Tóth Imre is jelen volt, de nem szólott hozzá, pedig elég lényegesen eltérnek egymástól”. (Magyar P. 1959. p. 376—377.)

A megjegyzéshez kapcsolódva, néhány mondatban szeretnénk észrevételünket megtenni. A két szerző tipológiai felosztását és a cönológiai rendszer párhuzamát a túldoldali táblázat szemlélteti.

Véleményünk szerint, mint a táblázatos összehasonlításból is kiténik, az erdőtípusok beosztásánál nincs lényegbe vágó különbség Tóth I. és Kárpáti I.-féle eredmények között. A két beosztásban fellelhető eltérések csak egy-két elnevezésben elvi eredetűek, nagyobb részt nomenklaturai jellegűek, részben pedig arra vezethető vissza, hogy míg Tóth I. felosztásánál elsősorban a Pakstól délre eső Duna-ártéri erdőtípusokat tanulmányozta, addig Kárpáti I. a teljes hazai Duna-szakaszra vonatkoztatva vonta meg típuskategorióit. Ezért a Tóth I.-féle felosztásból több olyan erdőtípus hiányzik, amelyek súlypontosan csak a szigetközi Duna-ártéri szakaszon fordulnak elő. Ilyen a pajzsikás láperdő és a szil-köris-tölgy ligeterdő közötti átmeneti jellegű termőhelyeken kialakuló mézgas-égeres szil-köris-tölgy ligeterdő-típus (Querceto-Ulmetum hungaricum Alnus glutinosa typ.). Ezek csak a Kálnok és Mosonmagyaróvár környéki ártereken fordulnak elő a hazai Duna-ártéren. Az erdei gyöngyköleses szil-köris-tölgy ligeterdő (Querceto-Ulmetum hungaricum Lithospermum purpureo-coeruleum typ.), pedig csak a Budapestig terjedő Duna-szakaszon alakult ki. A fűzövény (Salicion) is több olyan erdőtípus találunk, melyek a hazai felső Duna-szakasz durva sóderzatornyain alakulnak ki típusosan, délebbre hiányoznak, mint pl. a csigolyafűz bozót egyes típusai (Salicetum purpureae, Polygonum mite typ. és Cornus sanguinea typ.).

A nomenklaturai jellegű eltérés a két erdőtípus felosztás között onnan adódik, hogy Tóth I., az annak idején ismert Soó-Jávorka: A magyar növényvilág kézikönyve c. mű cönológiai rendszerébe illesztette beosztását, ez azonban semmiképp sem érinti a rendszerezés lényegét. A Kárpáti I.-féle felosztás számos hazai és külföldi kutatóhoz hasonlóan következetesen a legújabb, nem publikált cönológiai rendszerrel való párhuzamosítást tartotta szem előtt, illetve azt fejlesztette tovább. Általában egy-egy erdőtípus, a szubasszociációval azonos értékű. Ritkább esetben fációsákat is erdőtípusként rangsorol, ahol lényeges termőhelyi eltérés és természetszerűen ezt követően erdőművelésbeli eltérés merül fel. Tóth I.-féle felosztás szintén a cönológiai kategóriákhoz alkalmazkodik. A fő erdőtípusok az asszociációkkal azonos értékűek. (Az elnevezések azonban nem teljesen azonosíthatók, pl. a Salicetum albae és a Populeto-Salicetum szinonim nevek, melyeknek új értelmezést adott azért, hogy különválasztotta a tisztán fűz termőhelyek (mély fekvés) és a nyár termőhelyek (középmély fekvés) elnevezésekre, de ez is csak nomenklaturai eltérés a két felosztás között.)

Nem akarjuk azt állítani, hogy semmilyen vonatkozásban sincs eltérés a két tipológiai felosztás lényegét tekintve, és a kérdés teljesen megoldottnak tekinthető. Ezek azonban csak részletkérdésekre terjednek ki és minden nehézség nélkül összehangolhatók. Nemcsak árterek, hanem a többi termőhelyek erdőtípus-rendszerének kidolgozásánál is kívánatos lenne az erdészeti és botanikai kutatások eredményének összehangolása, és a szakemberek még intenzívebb komplex együttműködése, mert természetszerűen sem az erdész, sem a botanikus külön-külön nem oldhatja meg ezt a kérdést teljes értékűen.

A ligeterdők erdőtípus beosztásának elkészítésénél és az erdőművelési erdőrendezési stb. vonatkozásainak kidolgozásánál nem elegendő csak a Duna-ártér viszonyait alapul venni. A többi hazai jelentősebb folyó-árterek (Dráva, Tisza stb.) erdő-

**Duna-ártéri ligeterdők ökológiai rendszerének
Kárpáti I. és Tóth I. erdőtipológiai felosztásának párhuzamosítása**

Ökológiai rendszer	Kárpáti I. erdőtipusai: (Hazai Duna-ártéren végzett kutatások alapján)	Tóth I. erdőtipusai: (Alsó Duna-ártéri Erdőgazdaság területén végzett kutatások alapján.)	
		Fő erdőtipusok (termőhelytipusok)	Fontosabb megjelenési alakjaik (erdőtípusok)
SALICION	FÜZESEK		
I. Salicetum purpureae	I. Csigolyafűz-bozót	Salicetum albae kialakulása kez. gyakran: Salicetum albae-purpureae	Sárfűz bokros rét *
1. Polygonetosum	1. Keserűfűves-csigolyafűz bozót tip. az pántlikafűves altípus bx nefelejesees altípus		*
2. Cornetosum sanguineae	2. Veresgyűrűsomos-csigolyafűz bozót típus		*
II. Salicetum triandrae	II. Partmenti bokorfűzes típus	Salicetum albae-triandrae	Csengőmalát fűzes
III. Salicetum albae-fragilliae	III. Fűz-nyár ligeterdő		
a) myosotidetosum	Nefelejesees fűz-nyár ligeterdő típus		Keserűfűves fehér fűzes Nószirmos tőzikkés nyáras (átm. tip.) *
b) normale	Fehértippanos fűz-nyár ligeterdő típus Posványásos fűz-nyár ligeterdő típus Pántlikafűves fűz-nyár ligeterdő típus Hamvassedres fűz-nyár ligeterdő típus	Nyárasok Populeto-Salicetum (syn. Populetum nigrae.)	Sásos fehérfűzes Pántlikafűves fehér fűzes (átm. tip.) Szederindás nyáras Szederindás fűzes
c) cornetosum sanguineae	Veresgyűrűsomos fűznyár ligeterdő típus Szármaszék típusok: Degradált fűz-nyár ligeterdő hamvassedres típus Csalános fűz-nyár ligeterdő típus		*
			Csalános nyáras Csalános fűzes Ritkás fűzes-nyáras koreserdő
ULMIION	ELEGYES LIGETERDŐK		
IV. Querceto-Ulmetum hungaricum	IV. Szil-kőris-tölgy ligeterdő	Ulmeto-Fraxinetum Roboretum	
a) normale	Erdei szálkaperjés szil-kőris-tölgy ligeterdő típus a) hamvassedres altípus b) erdei varázslófűves altípus		Szálkaperjés vegyes erdők Varázslófűves ártéri vegyeserdő
b) asperuletosum	Szagosműgés szil-kőris-tölgy ligeterdő típus		Querceto-Carpinetum felé hajló Ulmeto-Fraxinetum-Roboretum ***
c) convallarietosum	Gyöngyvirágos szil-kőris-tölgy ligeterdő típus		*
d) lithospermetosum purpureo-coeruleae	Erdei gyöngyköleses szil-kőris-tölgy ligeterdő típus		*
e) alnetosum glutinosae	Mézgás egeres szil-kőris-tölgy ligeterdő típus Szármaszék típusok: Ártéri fehérsnyáras ligeterdő típus		Szederindás nyáras Ligetes v. koreserdő
	Magasaranyvesszős szil-kőris-tölgy ligeterdő típus a) selyemkóros altípus b) meddő rozsokos altípus		
V. Solidaginetum-Cornetosum sanguineae	V. Ártéri irtásceszterjés	Crataegetum monogyneae Querceto-Convallarietum	Galagonyás görönd (ártéri irtásceszterjésekkel csak részben egyezik meg) Gyöngyvirágos tölgyes

* = Csak a hazai felső Duna-szakaszon (elsősorban a Szigetközben) előforduló erdőtipusok.

** = Tóth Imre ökológiai típus beosztásában a termőhely típusnak megfelelő erdőtipusban tárgyalva. (Lásd Tóth I. Erdészeti Kísérletek 1959. p. 77—100.)

*** = Az eltérések indoklását lásd Tóth I. Erdészeti Kísérletek 1959. p. 99—100, 137, 145.

típusainak részletekbemenő feldolgozásával (ezek egy része már el is készült) tudjuk csak azokat termőhelytípusokba sorolni.

A javaslat többi *Magyar P.* részéről kifogásolt részleteire *Tóth I. a* következőkben adja meg válaszáat. A termőhely és erdőtípusnak „terület” fogalommal elnevezése az idézett fogalmazásban valóban nem helyes, de nem teljesen „eredeti elnevezés”. Az *Erdő* 1957. augusztusi száma 286. oldalán ezt írja: „*Ткаченко* meghatározásában termőhelytípus alatt azoknak a területrészeknek az összességét kell értenünk, melyeken a növényzetre ható természeti tényezők — a talaj, az éghajlat, a hidrológiai viszonyok — komplexusa azonos.” A dolgozatnak e részét *Dr. Magyar Pál* nem említi bírálatában, pedig a „területrészek összessége” és a „területcsoport” értelme szerintem azonos.

Közel azonos éghajlati viszonyok esetében, azonos alapközveten kialakult talajra (erdőtájra) vonatkoztatva fenti fogalom azonos a termőhelytípussal. Innen ered az elképzelés. De *Babos Imre* is bíralt dolgozata 13. oldalán ezt írja: „*Ткаченко* meghatározásában termőhelytípus alatt azoknak a területrészeknek az összességét kell értenünk, melyeken a növényzetre ható természeti tényezők — a talaj, az éghajlat, a hidrológiai viszonyok — komplexusa azonos.” A dolgozatnak e részét *Dr. Magyar Pál* nem említi bírálatában, pedig a „területrészek összessége” és a „területcsoport” értelme szerintem azonos.

A következő bírált szakaszra magyarázatul azt írhatom, hogy a fitoconológiai alapon történő kultúrerdőtípus képzés hibájára példaként irtam javaslatomban a bírált lehetőséget. Két bekezdéssel később ugyanabban ezt írtam: „A két fogalom — (oekológiai erdőtípus és fitoconológiai erdőtípus) — „összekapcsolását kapjuk, ha az oekológiai jellemzők alapján elhatárolt termőhelytípus beosztásnak a természetes erdőkben kialakult megfelelő fitoconológiai erdőtípusában” — (növényzet-típusában) — „jelöljük és nevezzük a termőhelytípust. A kultúr és származék erdőtípusokat csak ezzel való kapcsolatukként említhetjük”. Tehát a bírálat szerinti legnagyobb zavar kialakulásától ebben az esetben nem kell félni. De hasonló alapon zavart kelthet *Dr. Magyar Pálnak dr. Babos Imre* bírálatára a somogyi homokról írt „másodlagosan *Solidago gigantea*”-s erdőtípusa. (367. oldal utolsó sor). Javaslatom inkább azért hibás, mert előbb idézett szövegéből hiányzott a most idézőjelen kívül beszúrt „— (növényzettípusában) —” szó. Az alföldi akácelfordulások egy részének és a csak fekete-fenyő erdősítésre számításbajövő birkakopáltatóknak nincs ugyanis természetes erdőtípusa.

Fentiek alapján nem tehetek mást, mint elismerem, hogy nehézkes és nehezen érthető fogalmazásom adott főként okot a bírálatra, mit nem ment javaslatom befejező mondata sem, az, hogy „nem törekedtem definíciók szövegezésére...”.

Köszönöm, hogy bírálóm a hibákra felhívta figyelmem és azok figyelmét, kik feladatuk kapták a termőhely és erdőtípusok meghatározására szolgáló útmutató szövegezését.

Dr. Kárpáti István
a biológiai tudományok kandidátusa
MTA Botanikai Kutató Intézet

Tóth Imre erdőmérnök,
Dunaártéri Állami Erdőgazdaság

L. M. Leonov 60 éves

Nagy szeretettel és elismeréssel ünneplik a Szovjetunióban *L. M. Leonov* ismert íróat abból az alkalomból, hogy ebben az évben töltötte be 60. életévét. Külön rájárat vesznek ebben a faipar és erdőgazdaság dolgozói, akik *Leonovot* hazájuk szolgálatával kapcsolatos gondolataik tehetséges kifejezőjeként, eredményes propagandistájaként tisztelik.

L. M. Leonovra és *Lenin*-díjas főművére — az „Orosz erdő” c. regényére — *la-punk* 1957. évi szeptemberi számában hívtuk fel olvasóink figyelmét. Ez a munka hazai szakembereinkre is mély hatást gyakorolt. Legutóbb egy kandidátusi disszertáció mottójaként találkozhattunk az „Orosz erdő”-ből vett egyik erdőrendezési tárgyú megállapítással, mint idézettel.

Méltó és jogos ezért, ha az ünnepléshez mi magyar erdőgazdasági és faipari dolgozók is csatlakozunk.